

(0/45)

PERIODICH QUINZENAL, ARTISTICH, LITERARI Y CIENTIFICH

Any XIII

Barcelona, 29 de Febrer de 1892

Núm. 279

LO DIABLE, escultura d'Agapito Vallmitjana.

SUMARI

TEXT.—*Crònica general*, per Enrich Laporta.—*Anton de Bofarull*, per Joseph Coroleu.—*La llengua catalana* (poesia), per Antoni de Bofarull.—*Historia que sembla Rondalla*, per Sebastià Farnés.—*La Reyneta del Cadí* (continuació), novela per Martí Genís.—*Apellidos y noms de pobles catalans*, per Joan Segura.—*L'agafada de Mossen Benet* (acabament), per Joan Ponis y Massaveu.—*Lo carnaval à Reus y la industria*, per L. García del Real.—*Recorts del Vallespir* (poesia), per Pere Talrich.—*La causó de la herba*, per F. Maspons.—*Nostres grabats —Espectacles*, per X.—*Notas útils*, per R.

GRABATS.—*Lo diable*, escultura d'Agapito Vallmitjana.—*Las noyas de 1792 y las noyas de 1892*, quadros de Sydney Cowell.—*La Reyneta del Cadí*, composició per J. Cabrinety.—*D. Antoni de Bofarull*, per Thomàs Pijoliu.—*Un pont sobre'l Tiber*, quadro d'Enrich Serra.—*Festeig*, composició per Alicia Havers.—*Artes del Tech (Vallespir): Porta de la iglesia; Sepulcre y creu*, dibuxos per J. Subietas-Lleopart.—*La Mare de Deu de la Mercè*, escultura de Miquel Castellanas.

CRONICA GENERAL

Estem á les derrereries de la temporada de Carnestoltes y ab prou feynes n'hem hagut esment; l'entusiasme per aquexes festes paganes ha anat ben bé á la baixa, y no cal que's cansen los bons senyors que's van constituir en junta de festeigs y que concibiren un gros plan pera revifar lo Carnaval de Barcelona, plan que s'ha hagut d'abandonar per rahons ignorades de nosaltres; ara com ara tant se val que seguixin les coses com ara y que tota la funció's reduhexi á sentir com uns quants dissaptes á la tarde'ls revenedors van oferint á tort y á dret targetes pera'ls balls del Liceo, y que á les nits se reunexen quatre calaveres més ó menys vergonyants y quatre senyores de molt sospitosa reputació en la gran sala del nostre Gran Teatre y allí passen l'estona com Deu los hi dongá á entendre; tot allò de que'l públich hi prenga part activa y en los carrers s'hi veja lo que s'hi havía vist anys arrera, donemho per passat de moda, y consolemnos ab l'idea de que avuy día ja'n tenim prou ab lo Carnaval que dura tot l'any, quaresma inclusive.

* *

Encara un altre suplement á son cartell ha publicat lo Consistori dels Jochs Florals d'enguany, pera anunciar l'oferta d'un premi que costea'l Centre Excursionista de Barcelona y que s'ha d'adjudicar á la mellor monografia d'art ó d'història de la nostre terra. Lo tema, com se veu, no lliga gayre ab lo caràcter literari de la institució dels Jochs Florals, y ab tant com se repeteix aquest fet, tal vegada ja fora ocasió de pensar en que en un certamen molt diferent de la poètica festa de maig podrian fomentarse'ls estudis històrics y no fer barreges que algun cop deuen haver fet mal de cor als senyors del Jurat, que no sempre han de tenir conexements de tot y estar, per consegüent, en disposició de calificar obres de tan diverses menes.

* *

Lo catàlech d'obres escrites en la nostra llengua s'ha augmentat ara ab la publicació del drama *Ateos y creyents*, original de don Ramon Bordas y estrenat en lo Teatre Romea, y de la novela de costums mallorquines *Catalina (La enveja)* escrita per don Francisco de Paula Capella.

Encara que no sia un llibre escrit en català, s'ha de consignar aquí la publicació d'un apèndix á l'obra *Rodalla de Corbera*, que va nàixer del plet perdut per la ciutat de Barcelona y á conseqüència del qual fou aquesta condemnada á pagar tres milions de pessetes al marquès d'Ayerbe. En l'esmentat apèndix se tracta de fixar la situació de la capella y hospici de Montserrat y'ls límits oriental y meridional de la *Rodalla*; ab los planos presentats pe'l senyor Sampere y Miquel se veu clara la rahó dels pèrits del Ajuntament, que no s'avenia ab la dels pèrits del marquès; ja se sab que en favor d'aquests van fallar los tribunals. Ab lo que's dedueix del apèndix de que parlem hi há motiu de pensar molt y dòldrens del resultat del plet famós que tan car li costa á la ciutat de Barcelona.

* *

L'edifici del *Hôtel Royal* de Nova-York ha estat en poch moments consumit per les flames: un mantell de foch cubrí á la fàbrica desde'ls soterranis fins al pis sisè, y dels 165 hostes que feyan nit en la fonda alguns moriren abrasats, d'altres asfixiats pe'l

fum y no foren poch entre aquells infelissos los qui, aturats al ohir lo clam de foch, saltaren al carrer per les finestres del *Hôtel*, baratant per ferides més ó menys graves la horrorosa fi que'ls amenassava.

També alguns dies després s'iniciava un incendi en la fàbrica de porcelana de Sèvres, la millor manufactura en son ram de tota Europa. Per sort no causá aquest accident los desastres de l'anterior, no més que pèrdues materials essentli degudes y encara no tantes com se pensá de bell principi. Les bombes ofegaren lo foch en son naxement, y axí'ls tallers no'n sufriren cap dany, com tampoch se perdé ni un dels objectes artístichs que allí's fabrican.

No acabá tan bé la cosa en lo taller d'estudi que te á Málaga'l pintor senyor Ferrandiz; aquí molts quadros foren cremats, y encara gracies que's pogués arrancar-ne uns quants á la fam devoradora del foch.

* *

No sempre son les criatures irracionals les que's tornan en contra del home y de ses obres, causant pèrdues tan de plányer com les que venim d'apuntar; es de vegades l'home meteix qui abusa de ses qualitats exclusives en detriment de tota la societat. En aquest meteix mes, ja fa alguns dies, se notá la falta d'alguns objectes, notables per son valer arqueològic ó artístich, en lo Museu de Cluny á Fransa: brasalets gòtics, un cinyell d'anells, un pom d'espasa, tot axò d'or macís; una agulla d'or y brillants, dues copes de plata y encara més pessets, evaluat tot junt en una important quantitat. Com á mida de precaució se'n passá nota á totes les cases d'empenyos y's procedí desseguit á les convenient investigacions, que donaren per final resultat lo descubrimet del autor del robo, qui tenia amagats tots los objectes, esperant la ocasió de ferne diners; lo Museu de Cluny havia estat lo blanch de la ambició d'un dels empleats en sa custodia, com la antiga biblioteca dels benedictins de Cluny fou víctima de les ires calvinistes en lo setzè segle.

* *

Després del soroll que feren en los llochs y moments de la ocurrencia, han ressonat en les columnes de la premsa diària dues tremendes explosions: la primera, en la Direcció de les Missatgeries generals en París, fou causada per una fugida de gas, que acabá per tirar en l'aire y lluny del edifici'l fustam de les finestres, esmicolá sos vidres y'ls de les cases situades enfront en lo meteix carrer y amenassá incendiar la casa; si les pèrdues materials foren de consideració, les desgracies personals se reduhiren, gracies á Deu, á les ferides causades á algú pe'ls vidres arrencats y per la forsa de la explosió, y á la commoció que sentiren los vehins al siti del succés.

A les portes del Consulat d'Espanya en Lisboa, residència del Cònsul y sa familia, hi esclatá ab gran estrèpit una bomba en la matinada del día 12 d'aquest mes; per molt que'ls resultats no encaxesen ab la intenció del criminal, ja's pot comprendre quin mal cor ha de tenir lo qui, potser pera apagar un repugnant sentiment de rencor, se val d'un medi tan terrible y que podria costar la vida á moltes persones.

* *

Aquesta vegada bastaría á umplir la secció necrològica de la nostra crònica la dolorosa pèrdua d'una de les més eminents figures del renaxement catalanista: ja s'enten que'ns referim á la mort del il·lustre historiador de Catalunya don Antoni de Bofarull y Brocá, á qui tant deuen plorar los veritables aymadors de les coses de la terra. Ha viscut setanta anys y no podían haver estat més ben aprofitats; la llista de les obres del malhaurat escriptor y l'importancia capdal d'algunes d'elles son bona prova de la laboriositat y del talent del distingit fill de Reus; les Cròniques del rey en Jaume, d'en Montaner y d'en Pere'l *Cerimoniós*, anotades pe'l nostre historiador; *Los Trovadors nous*, ahont va fer conèixer les més notables composicions dels moderns poetes catalans; la novela històrica *La orfaneta de Menargues*; la *Gramàtica y Crestomàtia* de la llengua catalana; ses monografies de fets y de personatges interessants de la nostra terra; sa *Guta de Barcelona*; lo llibre sobre'l passat, present y pervindre de la nostra ciutat; altres curiosíssims treballs que fora llarch apuntar; ses poesies, algunes premiades en los Jochs Florals; y sobre tot sa *Historia crítica de Catalunya*, continuada per la historia de la

Guerra de la Independencia en aquest Principat, y terminada ab la de la *Guerra civil dels set anys*, que dexá llesta ara de poch; tot plegat constituheix un catàlech que fa honor á un treballador y erudit apòstol del catalanisme.

Com á poeta del nostre renaxement fou un dels primers y dels més entusiastes; sos mèrits lo portaren un any á ocupar la presidència dels Jochs Florals; per tot arreu obtingué les més senyalades distincions.

Conexia y tenia al cap dels dits l'Arxiu de la Corona d'Aragó, del qu'era oficial feya quaranta sis anys; al cumplir aquest, día per día, va tenir l'atach de feridura, que acabá sa profitosa vida en aquelles metexes sales del antich palau dels comtes de Barcelona, ahont durant tant temps serví á l'història patria y fou lo bon amich y'l sabi mestre de tots los qui á ell acudiren demanant ajuda y consell.

Per lo demés, lo senyor Bofarull era exemple de ciutadans honrats; no's podía dexar d'estimar-lo tan bon punt se'l conexia; ningú l'ha guanyat en bon cor y agradívol tracte. Deu lo tinga en sa gloria.

* *

Encara dues grosses pèrdues més ha tingut la nostra patria en la finida quinzena.

Una d'elles es lo doctor don Francisco de P. Campá, ilustradísim metge, quals obres li han donat per tota Espanya la merescuda fama de Tocólech eminent; desempenyava aquests darrers anys la càtedra que dexá vacant á sa mort lo doctor Rull en la Facultat de Medicina de Barcelona.

Ab l'altra'ns referim al Excm. senyor don Ramon de Sentmenat, marquès de Sentmenat y de Ciutadilla, senador per aquesta provincia, president de la Academia provincial de Belles Arts, del Institut Agrícola Català y de la Jnnta Provincial de Agricultura, Industria y Comers; pertanyia á la més antiga noblesa catalana y havia desinpenyat lo càrrech d'alcalde d'aquesta ciutat.

Tant del un com del altre, la mort ha estat generalment sentida. (E. P. R.).

ENRICH LAPORTA.

ANTON DE BOFARULL

¿Què'n podré dir que no ho haguem ja dit tots y repetit de mil maneres? ¿Quí no'l conexia, quí no l'havia tractat? ¿Quí no l'havia vist passejant per tot arreu sa jovialitat inalterable, sa miqranya, que no'l dexava may, sa memoria, que feya de son cap una biblioteca ambulat, sa fesomia, expressiva y elástica, que ab tanta perfecció expressava tots los sentiments del cor, y sa veu tan dúctil, que imitava lo tò y l'accent de totas las veus que conexia.

Posat á taula; en un dinar d'amichs, era'l botafoch de la tabola, conversant familiarment, era una cascata de graciosos acudits: com los autors còmichs y'ls caricaturistas, tenia'l do de veure al primer cop d'ull lo costat ridícul de totas las coses. Era satírich sens volerho ser més de quatre vegadas. Posat á enraonar, deya tantas cosas originals y entretingudas, estrafeya ab tanta manya als personatges de las sevas anècdotes, y sabia brodarhi tants detalls graciosos y observacions oportunas, que be pot dirse, usant una gráfica expressió francesa, que era un *causeur* de primera forsa.

Quan se li ocurría una idea festiva, no se la quedava may al pap. Moltes vegadas, al Arxiu, ahont ha treballat quarantasis anys de la sua vida y ahont ha mort com lo centinella ferit en sa garieta, se m'acostava, encara que'm veyés molt enfeynat, y posantme la mà al bras, me deya:—*Escolteu, vull contarvos una cosa que us farà riure*.—Jo dexava la ploma tot seguit, perque no m'enga-nyava may.

Y las ocasions de riure hi há que aprofitarlas, perque no abundan.

Aquell era lo verdader Bofarull, en Bofarull de portas en dintre, en Bofarull ab lo vestit d'estar per casa, sens recordarse de la Retòrica, sens pensar en cap convencionalisme, dexant dir á la llengua lo que li passava per l'imaginació, que tenia tan fresca y viva als setanta anys, com un xicot de

vinticinch. Llavors, si li feya alguna pregunta seria, responia ab una promptitut y una seguretat que probavan sa sòlida erudició, y d'una manera tan natural y senzilla que encantava. No'n sabia de donarse importància.

Y axò que ell no dubtava pas de que'n tenia.

No voldria equivocarme; mes me sembla que si haguessen pogut llegir en lo íntim de sa conciencia, hauriam vist que l'ideal de son retrato hauria estat per ell un que s'hagués resumit en aquestas breus paraulas: *Es un sabi molt bon causeur*. Y de segur que molts amichs que l'estimavam en lo molt que valia, l'hauriam definit dihent:—*Es un causeur que sab molt*.

Ab tot y la gran despreocupació que una llarga experiencia per forsa havia de haver donat á un enteniment clar com lo seu, li havian quedat alguns ressabis del seu temps. La joventut, la edat en la qual los sentiments y las ideas nexen y s'arrelan en l'esperit, la passá en ple romanticisme. En aquella època de las exageracions y las antinòmias que cremá'ls convents y feu la desamortisació y la milicia feya benehir sas banderas pe'l clero y'ls saragossans volian desposar á Espartero ab la Verge del Pilar, no's parlava sinó de *missions y sacerdocis*: la missió del poeta, lo sacerdocí de la premsa... Tothom s'afigurava representar un paper providencial per un estil ó altre, y axò donava per resultat que tot se feya d'una manera solemne y teatral, que's parlava y s'escribia ab estil enfàtich, menyspreantse com vulgar l'expressió ingènua y senzilla del sentiment que no donava lloch á cap desastre d'aquells que fan esborronar al públich.

M'acuyto á dir qu'en Bofarull no arribava tan enllá de bon tros; mes encara li quedava un fetichisme: creya en las categorías artísticas. Jo tinch un amich á qui no he pogut persuadir may de que Molière val tant ó més que Racine, perque creu com article de fè, que una comedia, per bona que sia, no pot compararse ab una tragedia.

A mí axò m'amohinava, perque no'm permetia parlarli á cor obert, dihentli tot lo be que pensava d'aquell llibre tan preciós, titulat: *Costums que's perden y recorts que fugen*, perque sabia que s'hauria enfadat d'allò més si algú li hagués dit que aquella sèrie de quadros, tan garbosament pintats, sobreviuria á molts de las obras que li havian costat més feyna y donat més ilusions.

Molt més s'hauria picat encara si li hagués dit que, á mon humil parer, lo millor llibre d'història que ell havia escrit, era una novela: *La Orfaneta de Menargues*. Y ab tot, ¡quín dubte te que qui no estudia la història pera ensenyarla sinó per conèxerla, n'apren molt més llegint una relació dramática, animada, vivent, ahont se vegem reproduhidas las costums y se senten palpar los sentiments d'altras èpocas, que no pas en una llissó freda, descarnada, ahont no ressona may la nota humana! Aquestas narracions tan áridas no interessan, no commouhen, no's graban en la memoria. Lo *Quintín Durward*, de Walter Scott, *I promessi sposi*, d'en Manzoni, la *Margherita Pusterla*, d'en Cantú y otras novelas per l'estil, han donat á conèxer personatges y sigles determinats de la Història á molta més gent que'ls treballs didàctichs, escrits ab previsions més altas.

Aquestos deurian dexarse pera'ls tractats científichs destinats á profundisar l'estudi d'un ram de la Història, com per exemple'l dret, la numismática, l'art militar, etc. En quant á la història, no ja universal, sinó general d'Espanya, de Catalunya, etc., avuy ja no hi há cap home capás d'escriurela. S'ha adelantat massa, 's necessitan massa conèxements pera ferho y la vida no dura prou pera adquirirlos y exposarlos.

Axò ell no ho admetia. Conservava la veneració al in-folio y no'n tenia gayre als especialistas, sens ferse càrrech de que sols cultivant la especialitat es com se pot arribar á aprofundir en lo camp de la

ciencia y á dir quelcom de nou y original que senyale un progrés en son cultiu.

Per lo demés, era un home que sabia molt. Desde el día que m'ensenyá los rudiments de la paleografía, fins al de la sua mort, li havia fet un sens fi de consultes y no recordo que may hage dexat de contestar immediatament treyntme de dubtes. Las poquíssimas vegadas que no s'ha vist capás de donar una opinió categòrica, m'ha indicat desseguida en quin llibre podria trobar la solució del problema.

Aquesta erudició y aquesta memoria tan notables li permeteren posar á las cròniques catalanas aquell exam de notas tan curiosas, tan sòbrias é instructivas á pesar de la sobrietat ab que estan redactadas. ¡Tan de bo que hagués sabut ser tan sobrio en sa *Historia de Catalunya*!

Com á escriptor te una pila d'aspectes y evolucions; per manera que llegint l'altre día lo catàlech de sos treballs literaris en lo magnífich *Diccionari de l'Elias de Molins*, me semblava contemplar la manera y vicissituds de las lletras en la regió catalana durant lo segon y'l darrer ters del nostre sigle. Son enteniment tenia una elasticitat molt notable: anava amotllantse ab la major facilitat als cambis del temps.

En los anys 1845 y 1846 escribia'l drama històrich *Roger de Flor ó El manto del templario*; *Hazañas y recuerdos de los catalanes ó colección de leyendas relativas á los hechos más famosos ó las tradiciones más fundadas que se encuentran en la Historia de Cataluña*; obra—diu—escrita á imitació de certas baladas que compongueren en alemany Goethe, Klopstock, Schiller, Burger y Koerner; *Urg el almogavar, ó el noble y el villano*, drama històrich; *Medio rey y medio vasallo*, idem.

Don Joan Cortada havia escrit en 1836 la llegenda *El rapto de doña Almodis, hija del conde de Barcelona D. Berenguer III*; en 1838 *Las revueltas de Cataluña ó el Bastardo de Entenza*, y en 1840 *El templario y la villana*, fingida crònica del sigle XIV, y una *Memoria acerca de las antiguas cor. tes de amor*, que l'Academia de Bonas Lletres guarda en son arxiu y es estrany que no haja estat publicada.

Coetàneo d'abdós fot lo malhaurat en Jaume Tió, qui escrigué'ls dramas: *Generosos á cual más*, *Alfonso III de Aragón el Liberal ó leyes de deber y honor*, y *El espejo de las venganzas*, tots d'assumptos trets de la història de Catalunya.

Al meteix temps en Piferrer escrivia també baladas imitant los modelos que inspiraren á l'Anton Bofarull, la llegenda *El Conde fratricida*, la fantasia *Romerta á Montserrat* y'l romans *La feria de Vich*.

En la metexa època's representavan los dramas d'en Balaguer *Vifredo el Velloso* y *Un corazón de mujer*, y's publicava sa colecció de poesias *Flores del alma*, sa novela *Cinco venganzas en una*, y son aplech de tradicions, cants històrichs y llegendas titolat: *La primavera del último trovador*.

Podriam multiplicar los exemples dexant ben provat que'l despertament de las lletras á Catalunya prengué'l caràcter romàntich que llavors tenian las obras literarias á Fransa y á Castella; mes ab la nota distintiva d'una tendencia marcadament regionalista. Tothom feya catalanisme. Era un impuls tan instintiu, que ningú s'adonava de que ho feya en castellá. En Rubió y Ors y l'Aguiló foren los primers en reparar que'ls afectes íntims de l'ànima es pecat disfressarlos y que'ls personatges de la nostra terra fan mala fila expressantse en llengua estrangera.

Més endavant lo sentit regionalista va accentuantse en las obras d'en Bofarull, en Cortada, en Piferrer y altres; á la novela històrica á lo Walter Scott, segueix la història propiament dita, á la poesia castellana impregnada de catalanisme inconscient, la poesia catalana cada día més propagandista. En Balaguer escriu llavors las *Bellezas de la his-*

toria de Cataluña, la *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón* y la *Cataluña vindicada*; en Cortada *Cataluña y los catalanes*, en Piferrer y en Pi y Margall dos obras admirables describint los monuments y evocant los recorts de la terra catalana.

A tots ells s'havia anticipat don Próspero de Bofarull, publicant en 1836 son magnífich llibre: *Los condes de Barcelona vindicados*.

En Bofarull, que ja anava preparant sa *Historia de Cataluña*, publicá en 1848 la crònica del Rey en Jaume y en 1850 la del Rey en Pere, y en 1860 la d'en Ramon Muntaner, aquestas duas ultimas en catalá y en castellá y totas molt bellament anotadas. En 1858 ja havia publicat *Los trovadors nous*, aplech de poesias catalanas escullidas de poetas contemporàneos.

Tal era la situació literaria vers la meytat del sigle.

L'Anton Bofarull, iniciador de la restauració dels *Jochs Florals*, doná una gran empenta al catalanisme, proporcionant á la joventut un medi y un estímulo pera consagrarse al cultiu de las lletras catalanas. D'aquesta institució, al principi ridiculizada per sa novetat y son aspecte arcaic, n'ha surtit lo renaxement que avuy vehem y'ls estrangers admiran.

La pena de no haver pogut lograr lo títol de mestre en gay saber, havent obtingut una pila de premis y accèssits, fou de segur una de las més amargas de sa existencia. No s'ho podia acabar; n'hi he sentit parlar mil vegadas, com parla un pare de la ingratitude de sos fills.

Quan comensá á generalisarse l'escriure en prosa catalana, publicá en 1864 sos *Estudios del sistema gramatical y crestomatta de la lengua catalana*; després en 1867 ab la col·laboració de l'Adolf Blanch, una *Gramática de la lengua catalana*; diferents estudis històrichs escrits en lo nostre idioma y en 1880 son llibre capdal després de la *Orfaneta*, segons mon parer: *Costums que's perden y recorts que fugen*.

En aquestas duas obras hi há molta més poesia que en tots sos versos, perque la veritat es que en aquestos s'hi veyá més l'habilitat del retòrich que no pas aquell art marvellós del geni que materialisa l'ideal, donant plasticitat y relleu escultòrich á las vaporosas alucinacions de la fantasia. Per regla general, sos quadros històrichs eran *plans*—si's pot dir axí,—no's cuydaba de pintarlos ab aquella graduació de tons y aquella varietat de matisos que donan l'animació y la perspectiva, y'ls termes resultaban confosos y las figuras vagas y poch il·luminadas.

Exclusivament preocupats per la idea de acopiar forsa probas y argument en defensa de sa teoria, anava perdent de vista'l fet que relatava, los personatges se convertian en entitats abstractas y la història en un pediment ahont com advocat d'una de las parts litigants, agotava tots los recursos dialèctichs de son ingeni. Quan un llegeix aquell seguit de disertacions de sa *Historia de Cataluña*, li sembla impossible que sian del autor de la *Orfaneta*.

Jo crech que axò dependia de son geni analítich y observador. En Bofarull era essencialment detallista, tenia una gran memoria y una mirada molt penetrant pera veure'ls accidents característichs de las cosas. Per axò son tan interessants sos quadros de costums y era tan animada y agradable sa conversa. Mes quan volia sintetisar, no acabava may, se entretenia en lo incidental, donantli molts vegadas una importància excessiva, y la Història se li transformava en una sèrie de episodis tan deslligats y d'exposició tan lenta y prolixa, que costava molt deduhir la lley que'ls encadena. Llavors, per arribar á la generalisació no hi havia més remey que formularla com una teoria preconcebuda y axò sempre fa mal efecte, perque es agafarho á repel.

Mes ja es hora de resumir, perque l'article llargueja.

LAS NOYAS DE 1792, quadro de Sydney Cowell.

Com escriptor, l'Anton Bofarull donà probas de una activitat infatigable y d'una integritat moral que li feya defensar sas opinions ab extremada valentia. Com erudit, sempre posà son saber al servey de tothom, tenint un gust especial en guiar a la joventut estudiosa. L'entrayable amor que professava á sa familia y á sa patria'ns lo fan considerar com un ciutadá modelo.

Catalunya, y en particular la ciutat de Reus, ahont nasqué—l 4 de Novembre de 1821—han perdut á un dels fills que més las honravan, ab aquesta mort que com amichs y com catalans plorarem sempre. Son recort no es d'aquells que fugen y malhauradament sas costums son d'aquellas que se perden.

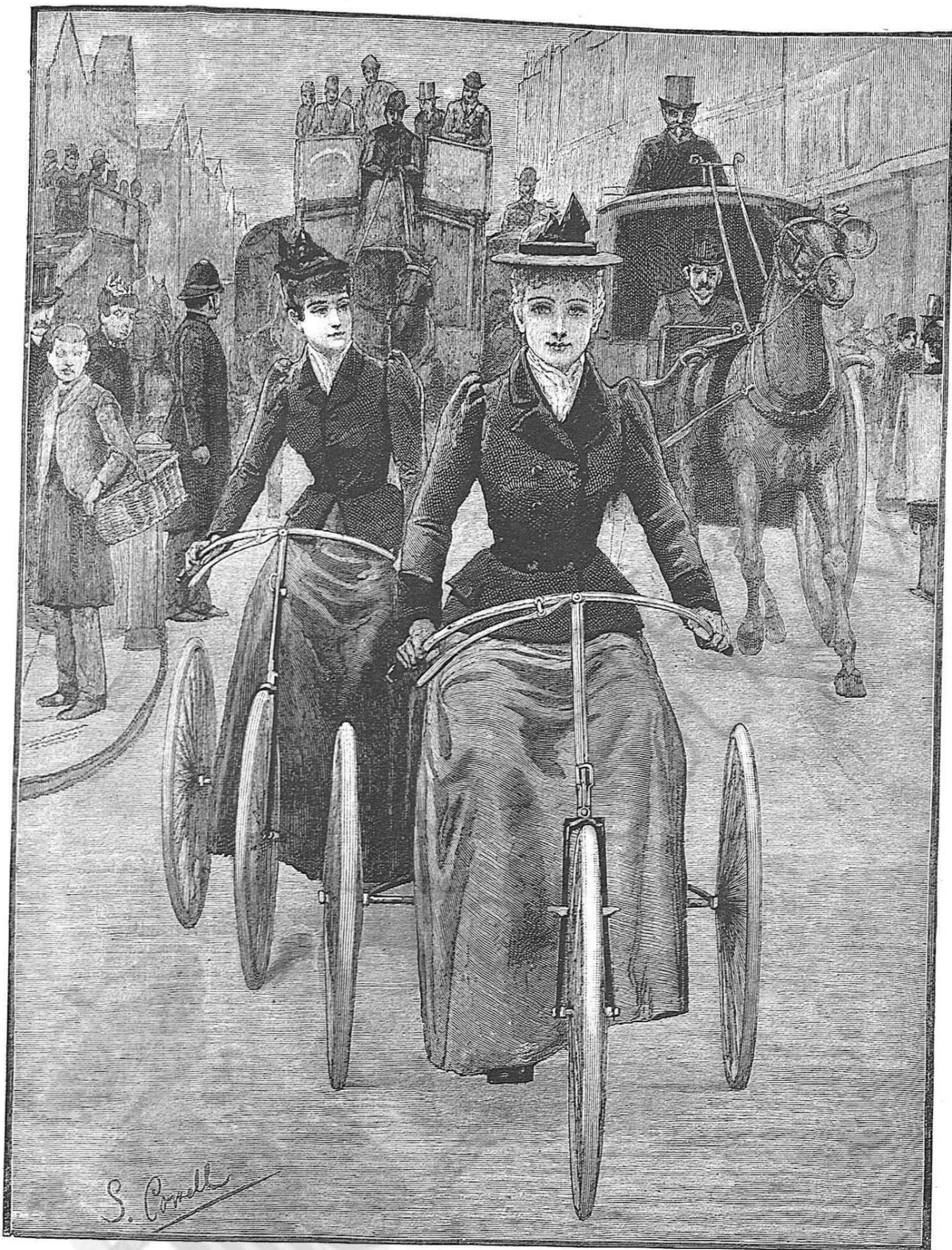
¡Deu hi fassa més que nosaltres!—J. COROLEU.

LA LLENGUA CATALANA

Heralts dels Comtes-Reys, ab má fornida,
desde la tomba ahont vostre cos descansa

alsau las massas en senyal de festa,
l'escut ahont brillan las bermellas barras.
Cridau ab veu de tro: «Pas, que ja torna!»
y pus ve la que un día us alentava,
reviviú un instant pera servirla,
que es morta viva, pus respira y parla.
No mort, nó, l'arbre perque'l vent l'assota
y sas fullas ja secas lluny escampa:
del lloch meteix ahont estas s'arrancaren
altras ne brotarán si viu la saba.
Perque lo tro gran tempestat anuncia
no mort del llaurador, nó, la esperansa:
de las espigas que lo llamp no crema
naxerán l'any següent dauradas garbas.
Per morta, en veritat, molts la tingueren
vehentla blanquejar en l'urna santa,
vehent un mar de llágrimas prop de ella,
que l'únich arbre de sa sombra banya.
Mes rosada tenia la figura
en mitx de sa blancor sa trista cara,
y'l mar que's veyá créixer prop de l'urna,
mar de amor era sols, que espera y calla.

¿Contar no ohíreu de un antich imperi,
de una águila invencible, quals miradas,
estenentse del món per tots los àmbits,
als forts rendia quan sos ulls clavava?
¿No ohíreu de un mantell contar la historia,
de un mantell que devall de sí abrigadas
portava las regions més diferentes,
gents de tots climas y de totas rasses?
de un mantell, en quals ricas brodaduras
las pedras y la púrpura del Assia
s'hi veyan, ab las sedas de Sidonia,
ab las pells dels lleons que cria l'Àfrica?
de un mantell, que, esquinsat en cent mil trossos
quan sa estrella morí, llum, de sa gala,
serví cada tros d'ell á nous imperis
de nou mantell, qual vida fos més llarga?
¿y de aquellas legions que, en altres días,
per Roma ensangrentant llunyas comarcas,
d'ellas á Roma duyan la victoria,
cantant ab veus que á Roma eran estranyas?
Donchs bé: si tals recorts no vos fugiren,
sobre'l front de la morta escrits encara

LAS NOYAS DE 1892, quadro de Sydney Cowell.

los trobaréu, fixau en ell la vista,
 que no borra la tomba may tal marca.
 Jo só de aquell imperi una memoria,
 jo só de aquell mantell un tros que's guarda,
 un nou mantell nascut després de Roma,
 que com lo d'ella immens se desplejava.
 Jo de las veus estranyas que ¡Victoria!
 entonavan ferint en sas tornadas
 la orella dels llatins que'l foro omplían,
 un cant jo só, un cant qu'encara's canta.
 Però mesquina fóra de ma sombra
 la historia, si axò sols vos recordara:
 la memoria que guardo del Imperi
 de tots mos fills se mostra en la constancia.
 Dos comtes catalans é insignes prínceps
 lo mantell han portàt en sas espatllas,
 y'l cant que fou ma vida dins la tomba,
 la llengua es dels catalans parlada.
 No cregau, donchs, que may me faltàs vida
 pus los recorts com aliment me'n davan:
 jo he recordat dormint tota ma historia
 mentres sobre la tomba'l tro bramava.

Jo, desde'l fret recó de mon sepulcre,
 he ohit mil tempestats passar ayradas,
 llamps que'l lloer xafavan de ma tomba,
 y'l trepitx sobre mí de iniquas plantas.
 Més de una volta en aterrada pugna
 m'ha semblat escoltar, y ho sento encara,
 lo soroll de unas mans que's repartían
 los esquins del mantell que fou ma gala,
 y jo'ls esquins—que'ls ulls del cor los veyan—
 he vist volar com seca fullaraca,
 ja del alt Pirineu saltant la cima,
 ja arrimantse pe'l mar, en llunyas platjas.
 Mes en mitx de tant dol y tantas penas
 jo espirar no he degut, que no s'apaga
 la llántia mentres d'oli te una gota:
 dau li nou oli y la claror s'escampa.
 Jo só aquell lema qu'en la ensenya honrosa
 estava escrit, quan, al venjar sa patria,
 los primers catalans esferehíren
 ab ell del sarrahí las algaradas.
 Del rey conquistador jo só la ploma
 que al món ha fet conèxer sas hassanyas.

Jo'l crit de guerra só que en lo mont Tauro
 contra los turchs y grechs cridá venjansa.
 Jo'l libre só que, com fanal marítim
 al errat mariner que confús vaga,
 llum he donat als que la mar seguían,
 costums y lleys donantlos que ignoravan.
 Jo, en boca del gran Pere, á las potencias
 de més poder ó més orgull pagadas
 he parlat, y á ma veu totes sas forsas
 s'han dispersat per l'ayre com á vanas.
 Jo'l canal he sigut per hont mils sabís,
 á mon to conformant las copias raras
 de vells escrits que'ls filosops crearen,
 han fet veure per tot la ciencia humana.
 Jo á mil sants y doctors he donat forsa
 pera escampar de Deu la fe y paraula:
 jo dels reys he sigut la favorita,
 y per mí han puntejat de amor las arpas.
 Prou vivas en mon cor conservo impresas
 del bon rey don Martí las alabansas,
 y'l crit amant ab que son pare un día
 per ma veu saludá á sa terra amada.

Ja sé que la fortuna ab ma despòtica,
vehentme que dormia en secas palmas,
á pesar dels lloers que'm davan ombra,
una llosa en mon pit posá daurada!
Mes ¿què hi fa que'l silenci de la tomba
m'haja obligat per segles á aguantarla?
¿què hi fa que mos sospirs que al món sortían
hajan semblat deliris de fantasmas?
que haja olvidat mon nom alguna filla
y més que amor sols m'hajan tingut llástima?
Lo carinyo de uns fills que en altres días
mamaren de mos pits, fou ma esperansa:
acompanyada d'ella en mon sepulcre
dormí esperant, mes ja de dormir basta.
Basta, sí, de dormir, que ha vingut l'hora,
pus rodejant ma tomba abandonada
los nets de aquells bons fills que ans m'ensalsaren,
la sombra buscan qu'en lo gel descansa.
Dels antichs trobadors lo nom invocan
y entorn meu venen puntejant sas arpas
Tan gran es sa virtut, tan viu l'afecte,
que al ohirlas mon cor forsas alcansa,
y de la tomba fent saltar la llosa,
dreta'm poso sobre ella ab ferma planta.
Dexau que sobre mí bellas flors passen,
flors que'l vent porta de regions estranyas:
ab tant que mon lloer se reverdeca
basta ell pera ferme una guirnalda,
que may l'aroma de las flors que venen
podrá ofegar la que'l lloer exhala,
ni mentres viscan los nous fills que'm buscan
podré jaure de nou sens esperansa.
Alsau las massas, donchs, ab má briosa,
heralts dels Comptes-Reys, alsau las massas:
la llántia que semblava moribunda
desde aquest día més claror escampa.
Los funerals del mort s'han tornat festa,
que'l mort no es mort, pus que respira y parla:
sols pot morir mon cor trencat ma tomba,
de mí y de ella fent cendras y ventantlas.
Cridau, sí, donchs, heralts: «Pas, que ja torna!»
Cantau, nous trobadors, al so de l'arpa.
No es morta, nó, la que tants cors alenta:
may morirá la llengua catalana!

ANTONI DE BOFARULL.

HISTORIA QUE SEMBLA RONDALLA

En lo meu poble hi havia un terrassá, que treballant se la campava d'allò més be. Tenia una caseta, una vinya de quatre jornals á rabassa morta, un camp d'una quartera y un ortet davant de la caseta ab un porch sempre á la cort y un femer ben provehit. Era casat ab un verdader escarrás, una dona com un tros de pa, y del seu matrimoni no li quedavan sinó l'hereu que ja feya tanta feyna com ell al tros y un bordegás de cinch anys.

No podia dirse pas que fos sortós, perque tenia més angels al cel que fills á la terra; però ademés d'aquesta dissort ne tenia un altra: lo petit no li gastava salut.

¿Què tenia? Ningú hi atinava. Desganat, malmirós, arrauyat, ascanlit sempre á un recó al estiu, vora de la llar al hivern, s'hauria pogut dir un vell de sexanta... mesos.

Ja l'havia vist lo doctor; però ¡què saben los metges! La llevadora l'havia curat d'espallat: li havia estirat los brassos fent observar al pare que s'havien sentit petar los ossos; però'l xicot no s'apariava.

Una vehina li deya:

—Mireus, jo aniria á trobar al Pedritxet.

—No hi crech en mals donats.

—¡Be s'hi ha de creure, be! ¿Donchs què tindria?

La vehina tenia mitja rahó. «¿Donchs què tindria?» s'anava repetint lo pobre pare, desatinat pe'l negre misteri que amagava la malaltia del petit.

Y aquell des preocupat aná pensant en lo que la vehina deya, y al ficarse al llit, després d'haver pegat llambregada al llitet del bordegás que dormia ab la padrina, mormolá:

—¡Quí sab què hi diria'l Pedritxet! Ell passa per bruxot y fins se creu serhó...—

*Y al cap de bella estona d'ésser al llit, pensava:

—¡No li pot pas fer cap mal que'l vegi!—

* * *

Lo Pedritxet era un representant, no pas lo darrer encara, dels bruxots, depositari de vellas tradicions, arxiu de fórmulas estrambòticas, barreja de paganisme y cristianisme y de frases incoherents, com la dels *Orguens de Deu*, que comensa:

Orguens de Deu, orguens de nos
nostron pare gloriós, etc.

ò'l *Pare nostre del petit* que

Deu l'ha fet y Deu l'ha dit;
bon ponent y bon llevant,
bonas obras comensant...

Era bruxot pe'l dir de la gent, y ell se creya de bona fè possehir aytal *virtut*. Era de natural benigne, y quan algú li deya perque no havia aturat una pedregada, contestava ab tò de sinceritat:

—Poden més que jo'ls bruxots que l'han duta.

—¿Y donchs, de què us serveix la vostra virtut?— solían replicarli.

—¿De què'm serveix? Donchs, mirat:—á tothom tutejava—la darrera la portá'l bruxot de Sant Llorens, y aprofitant la ocasió que ell era fora del seu terme, me'n vareig venjar descarregantni una que'ls ho va fer malbé tot.—

¡Pobre Pedritxet! ¡La bruxeria, l' no treballar y'l such de pámpol, heus aquí lo que li agradava!

¡A n'aquest oracle vingué á consultar aquell pare sense conhort, aquell home tan despreocupat!

* * *

Lo bruxot tingué de veure la criatura, y després d'haver fet mil gesticulacions y barbotejat duas mil heretgias, cridá á part al pare y al hereu.

—¿Què us sembla'l malalt?—preguntaren aquests.

—Es embruxat,—respongué ab seguretat.

—¿Voleu dir?

—Y tal! No més se pot curar de duas maneras: ó bé que li torne lo que li ha pres la bruxa (perque's tracta aquí d'una bruxa) ó bé morint la que'l fa patir.

—¿Y quí es que'l fa patir?—preguntá l'hereu resolut.

—¡Oh! no puch dirho; però la conexeu molt. No puch dirho perque axò ho tinch privat. Però us diré com heu de ferho per curar al noy. Demá obriu la porta forana ben dematí; poseuvos darrera la porta armats ab algun bastó y á la que entre primer á casa vostra, bastonadas! Ella es la bruxa que us fa patir lo noy.—

Y se'n aná satisfet, tot repetint al ésser al brancal de la porta.

—¡Bastonadas! no la planguieu per tendre: es la bruxa.—

* * *

A vora de la casa del nen malalt hi vivia un altre terrassá tan sortós si fa ó no fa com nostre des preocupat; vivia ab la seva mare, una vella carregada d'anys. A n'aquella pobre vella, tal vegada unas fesomias poch afavoridas li havian valgut la mala fama de bruxa; però'l terrassá des preocupat no'n creya res.

No obstant, quan lo Pedritxet parlava tot accentuant allò de «la conexeu molt», li semblá que ab la vista designava la casa vehina, y sense volerho recordá lo mal careny de la vella y la afligida cara de son fillet.

¿La vella aquella'n tindria la culpa? En fi, l'en-

demá se sabria del cert. Pe'l seu cantó l'hereu, que notá ben bé'l posat del bruxot, no tenia cap dupte de que la bruxa era aquella vella, y estava segur de que per fas ó per nefas entraria á casa de bon matí; però no havia pas d'escaparsen d'aquella!

¿Y'l Pedritxet? ¿Havia valgut designar á la furia de pare y fill la vella que comensava á tenir tanta anomenada com ell? No poden ferse judicis temeraris; però gayre bé....

* * *

L'endemá, de bon matí, quedava parada la rateira. La porta forana oberta de bat á bat y darrera la porta, un á cada banda, pare y fill esperavan ab les metexas barras que servían pera assegurar las portas; si la bruxa's presentava, que bé prou que's presentaria en una forma ó altra, havia de quedar al siti.

Sí, en una forma ó altra, perque las bruxas solen presentarse també en figura de gat, de gos ó de cabrit; però si las camatrencan, després ja s'ho troban.

De sopte sentiren trepitx al defora y's prepararen.

—Bon día y bon'hora,—cridá una veu coneguda.

L'hereu, al sentir-la, dexá anar la barra á terra, cridant:

—¡Pare, tingueu compte, es la Teresona!—

Era, en efecte, la Teresona, una noya com un sol, la promesa del hereu, y ab lo temps la jova de la casa.

Lo pare torná també la barra darrera la porta y sortí del seu amagatall.

—Sinó que som passat per aquí y al veure obert tan dematí, jo que som pensat: Vejam, potser tenen novetat. ¿Cóm esteu?

—Filla, com sempre; entra, entra,—feu lo pare del hereu.

Y tot era dissimular. Ell meteix s'averkonyia d'haver estat tan enza de creures al Pedritxet. ¡Un beneyt!

Mes l'hereu se quedá un moment pensatiu.

—¡Quí sab!—pensava.—Lo bruxot no s'ha pas errat de gayre. Cercavam la que fa patir á mon germá y hem ensopegat la que'm fa patir á mi.—

* * *

Més endavant, l'hereu solia bromejar ab sa promesa, y'l seu pare s'hi barrejava, sobre la feta del Pedritxet. Lo petit estava bó y sá, alegre com unas pascuas.

—Ell ho va dir: no hi há sinó duas maneras de curar. O morirte ó tornarme lo que m'has pres.

—¿Y què t'he pres jo, ¡pobre de mí!

—La voluntat.

—Tu m'has pres la meva, trapassar, y en paus.

—Nó—feya'l pare rihent,—en paus, nó; no ho estaré fins que us caseu, perque allavors lo del un será del altre.

SEBASTIÁ FARNÉS.

APELLIDOS Y NOMS DE POBLES CATALANS

Per quin atzar m'he dedicat al estudi de nostres apellidos y dels noms de pobles y demés de la geografia y topografia catalanes, ja t'ho contaré llargament, si Deu me dona vida y salut, quan publique mos treballs sobre tan interessant materia.

Avuy, per complaure al Director de LA IL·L·STRACIÓ CATALANA, vull entretenir al lector ab la esplanació d'algunes curiositats referents al assumpto.

I

Una nombrosa secció de nostres apellidos, y altra secció igualment nombrosa de nostres noms geográfichs, tenen un origen idèntich, han exit de la metexa pasta y dels metexos motlles.

Lo origen d'abdós han sigut los noms de batis-

me, vulgarment dits *noms de fonts*, o sia los noms que, desde que Catalunya es cristiana, s'imposan al recentnat en les fonts baptismals.

En los primers sigles de la Reconquesta no teníam encara apellidos, es dir, veraders apellidos, aqueixos noms de família que ara trametem *invariables* de pares a fills com una sagrada reliquia. Passa'ls ulls per qualsevol colecció de documents de aquella llunyana època, y no hi trobarás més que noms de batisme. Res d'apellidos, ni tan sols res que ho sembla.

Per varies rahons se pot induhir que, si be'ls documents no'ns donan més que'ls noms de batisme, entre'l poble s'usavan ademés los *renoms*, que en algunes encontrades s'anomenan *motius*, que s'assemblan, encara que no enterament, a lo que'ls castellans anomenan *apodos*.

Aquells *renoms* vulgars, de diversos orígens, com los que avuy s'estilan encara en moltíssims pobles, se convertiren finalment en apellidos fixos y constants, tals com los tenim avuy día.

Tal es la vera teoria de la formació dels apellidos; teoria qu'espero demostrar amplament algun día.

Una de les fonts més abundants y més avinents dels *renoms* que vuy día s'estilan en los pobles, son encara los noms de batisme dels pares d'aquell a qui's vol anomenar. Si's vol designar a un home que's diu Pere, y es sabut que son pare's deya Jordi, es molt avinent y freqüent dirli *en Pere d'en Jordi*. Podria citar moltíssims casos, enterament històrics, contemporanis, que posan a la vista aquest sistema qu'usa'l poble en la imposició de renoms.

Y com aquesta classe de renoms no te res de ridícol ni deshonros, es fàcilment y sens protesta acceptada pe'l interessat.

Podria citar molts centenars, com Matheu, Miquel, Tomás, Ramon, Feliu, Andreu, Arnau, Aduart (Eduart), Esteve, Bernat, Bertrán, Boy, Domènec (Domingo), Blasi, Brunet, Perarnau (Pere-Arnau), Llorens, Vicens, Janer, Ferran, y mil més.

Un dels passats se deya tal nom de batisme, se aplicá a sos fills com renom o sobrenom, y quedá tal renom a la casa y a sa família. Fentse d'aquesta manera hereditari, quedá convertit en verdader apellido.

Al menys no negarás qu'aquesta explicació dels apellidos es avinent y satisfactoria.

Donchs, quedem entesos: una de les fonts dels apellidos son los antichs noms de batisme.

II

Passem als noms de poble.

«Sols les ciutats fundades en día precís per alguna colonia tenen data certa de fundació; les demés han sigut abans petits poblets, vilarets, etc. En París y Londres, ¿quan comensá'l petit poblet?»

Axò diu ab molt seny l'eminent historiador modern Víctor Duruy (1).

Per lo que toca a Catalunya, podem completar lo pensament del historiador citat, dihent:

Tots o quasi tots los pobles fundats des del principi de la Reconquesta ensá, comensaren per ésser un castell o una masía, al entorn dels quals s'anaren edificant altres cases, formant un poble més o menys important segons les condicions agrícoles, comercials o militars del siti que'l poble ocupava.

Un castell per la defensa del territori, novament pres als alarbs; una masía per habitarhi los pagesos que llauravan un tros de terra en lloch ja menys esposat a les incursions dels moros: vetaquí lo comensament humilíssim de multitud de pobles ara ben importants de la nostra terra.

¿Quí ha posat nom a estos pobles? ¿Com se li ha posat? ¿Per què se li ha posat tal nom?

La resposta no pot ésser més interessant y trascendental. Centenars de pobles antichs y moderns de Catalunya y de fora esperan inutilment la revelació de son origen, *que's pert en la nit dels temps*; es frase estereotipada en lo primer full de totes les histories locals.

Es clar: ¿quín pagès, quín noble s'ha recordat de escriure la historia contemporánea de la masía, del castell, per ells fundats? ¿Quín noble, y menys quín pagès s'hauría trobat llavors que sabés escriure, no diré una senzilla historia, sinó ni tan sols lo seu nom al peu d'un document? ¿Ni a quí hauría llavors interessat la relació de dites fundacions llavors insignificants, y ademés sabudes, per haverles presenciats, dels habitants de la encontrada? Quan lo castell o la masía, en virtut de les noves cases, que ab lo discurs del temps s'han anat apilant a son entorn, s'ha convertit en un poble, o vila, o ciutat, o be ningú's recorda ja de llur humil origen, o be ningú s'ha cuydat de tramètre'l a la posteritat.

Admesos aquests precedents, que estan rigurosament conformes ab lo sentit comú y ab les notícies que'ns donan los documents contemporanis de la nostra Reconquesta sobre la repoblació de Catalunya, la interessantíssima qüestió dels noms de poble se presenta menys escabrosa.

La solució es aquesta:

Molts de nostres pobles han comensat per ésser un mer castell, una mera masía.

¿Hi há res més avinent, més fàcil, més propi, que donar al castell lo nom de son senyor, o a la masía lo nom de son propietari? ¿No es axò lo que passa avuy día ab les masíes de nova fundació, o ab les torres de esbarjo que'ls habitants de pobles grans s'edifican al entorn d'aquests? ¿No es lo més freqüent y quasi lo únich donar a exes torres o a aquelles masíes lo nom de llurs propietaris?

Si un tal Arnau, un Galí, un Olí (*Aulinus*, d'*Aulus*), un Adral (*Aderaldus*), un Tersol (*Tertiolus*, de *Tertius*), un Bo (*Bonus*, nom de persona), un Blanch, eran senyors d'un castell, ¿podia distingirse ab un nom més avinent y més apropiat qu'ab lo de Castell-Arnau, Castell-Galí, Castell-Olí, o Aulí, Castell-Adral, Castell-Tersol, Castell-Bo?

S'ha d'ésser molt poch versat en la lectura dels vells documents de la nostra terra per no recordar-se de que lo modo d'anomenar los pobles en la edat mitjana era molt sovint anomenantlos *castrum*, que vol dir castell; com a recordansa de que en llur comensament no eran més qu'un castell, al entorn del qual més tart s'edificaria lo poble.

Lo nom *castell* ha desaparegut de la immensa majoria; ha restat sols lo nom del senyor, com a nom del poble.

Crida igualment la atenció en la lectura d'aquells documents la multitud de *viles* que hi havia a Catalunya, y qu'avuy no son més qu'una masía. Y no tarda'l lector intel·ligent en ferse càrrech de que la paraula *vila* en boca d'aquella gent no significava un poble amurallat y d'alguna importancia, com diuen que significa avuy; sinó que significava simplement una masía gran, una gran casa de pagès ab ses rústiques dependències de corts, corrals, etc.; es dir lo que avuy significa en Italia la paraula *villa*, lo que significava entre'ls antichs romans la metexa paraula.

Lo qual es altre indici de que molts pobles han comensat per ser una mera masía.

Donchs si'l propietari d'una *villa* o masía s'anomenava Mir, Adrau o Adral, Fortuny, Fraser (*Fredero*), Gayá, Lleó, Morell, etc.; es natural que s'anomenás Vila-Mir o Vila de Mir, (Prov. de Girona), Vila-Adrau, Vila-Fortuny (P. T.), Vila-Fraser (P. G.), Vila-Gayá, Vila-Lleó o Lleons (*villa Leonis*), etc. Y quan aquestes masíes arribaren a ésser pobles o viles ab lo modern sentit d'aquesta paraula, es natural que conservassen lo nom primitiu, qu'era molt sovint lo del propietari.

Y axís com se perdé en la majoria dels cassos lo

nom comú de *castell*, qu'abans teníam, segons los antichs documents; se perdé igualment en la majoria dels cassos lo nom comú *vila*, que sols com excepció conservan uns poch.

Aquesta senzilla teoria, que está destinada (axís ho penso) a llansar una viva llum fins en los més apartats orígens de la nostra historia preromana, no té sols en son favor la verossimilitut qu'ha pogut estimar lo lector; sinó que té ademés la prova decisiva de la esperiencia: vull dir qu'aplicant los antichs noms de batisme als actuals noms de poble restaurats, quan convinga, conforme als més antichs documents, y conforme a les regles de la transformació dels noms llatins en catalans; s'ajustan ab precisió tan admirable, que'n resulta la identitat evident; y d'èsta, la confirmació més esplèndida de ma nova teoria.

La formació d'un catàlech complet dels noms de batisme que s'han usat a Catalunya des dels comensaments de l'època cristiana, nos donaria la clau per la satisfactoria explicació de la meytat al menys dels noms de pobles fundats en la metexa època.

Axís com lo catàlech dels noms de persona que s'usavan aquí abans de l'època cristiana, nos donaria la clau per la explicació de multitud de pobles los més antichs de Catalunya.

Perque, si esceptuam alguns noms de pobles que provenen d'alguna edificació que devia haverhi en aquell lloch ahont se edificá més tart lo poble, (com Tores, Castellet, Castelló, Palau, Palou, que equival a petitpalau; Corts, etc.); si esceptuam ademés los que provenen d'haver estat un santuari abans de ésser poble (com los que tenen nom de sant: per exemple, Santa Coloma, Santa Eugènia, Sant Quintí, Sant Boy, etc.); los noms de persona, y los que espresan la topografia o alguna circumstancia topogràfica del lloch ahont está lo poble, explicarian completament tots los noms de nostres pobles y demés geogràfics o topogràfics de Catalunya.

Alguns lectors, poch versats en l'estudi dels antichs documents, sabent que los noms Arnau, Galí, Olí, (o son diminutiu, Olió), Bo (o 'l dim. Bonet), Fortuny, Mir, Morell, etc. son avuy coneguts apellidos, no veuran en los citats exemples, Castellolí, Castellgalí, etc. la confirmació de la esposada teoria, axò es: que molts noms de pobles provenen d'antichs noms de batisme.

Avuy es cert, son apellidos: mes abans de serho eran noms de batisme, que com a tals estan antiquats; mes que's troban ab més o menys freqüencia com a noms de batisme en los antichs documents.

No'm costaria gayre citar en comprobació de la esmentada teoria una munió de pobles quins noms son ni més ni menys que noms de persona, y, precisantho més, son noms de batisme; puix no poden ser apellidos, ja que aquests no existían encara quan ja existían los aludits pobles.

Veten aquí alguns per mostra:

Ramonet, Joanet, Constantí, Cerviá (de nom de persona romá *Servianus*), Cervelló (de *Servius*, *Servilius*), Vallirana (*Valeriana*), Crespiá (de *Crispius*, *Crispianus*). Romanyá (de *Romanus*, *Romanianus*), Papiol (de *Papias*), Oló y Olot, (d'*Aulus*), Amposta (d'*Ambustus*), Argentona (d'*Argentens*), Argensola (d'*Argentiola*, diminutiu d'*Argentea*) (1), Granyena, (de *Granius*), etc., etc.

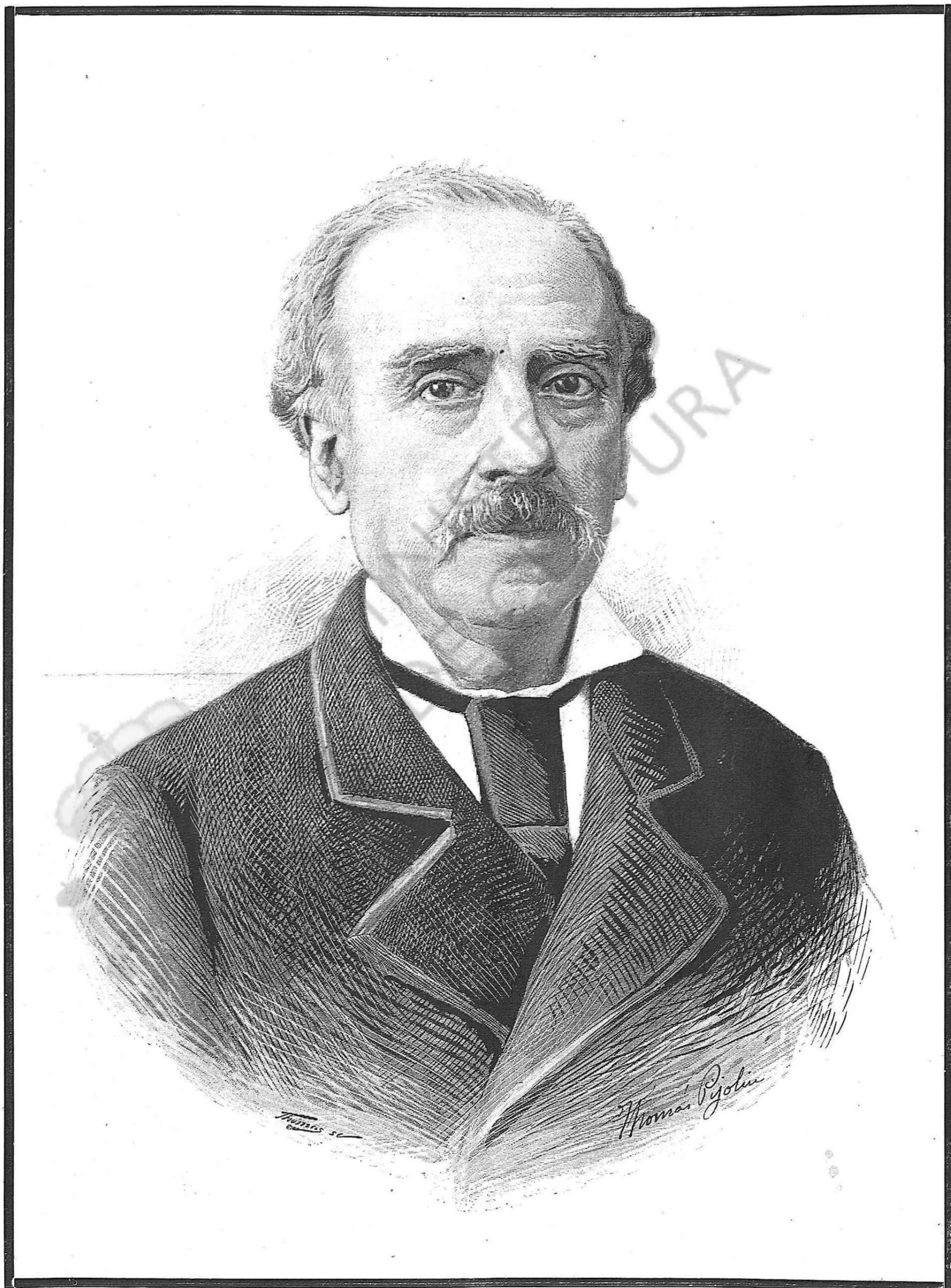
Qu'aquests noms ho eran de persona, es cosa sabuda. Qu'ademés eran en l'època cristiana noms de batisme, crech tenir bones rahons per afirmarho. Mes la cabal explicació d'aquest punt interessant, no cabria comodament dintre dels estrets límits del petit present treball.

JOAN SEGURA, Pbre.

(Seguirá.)

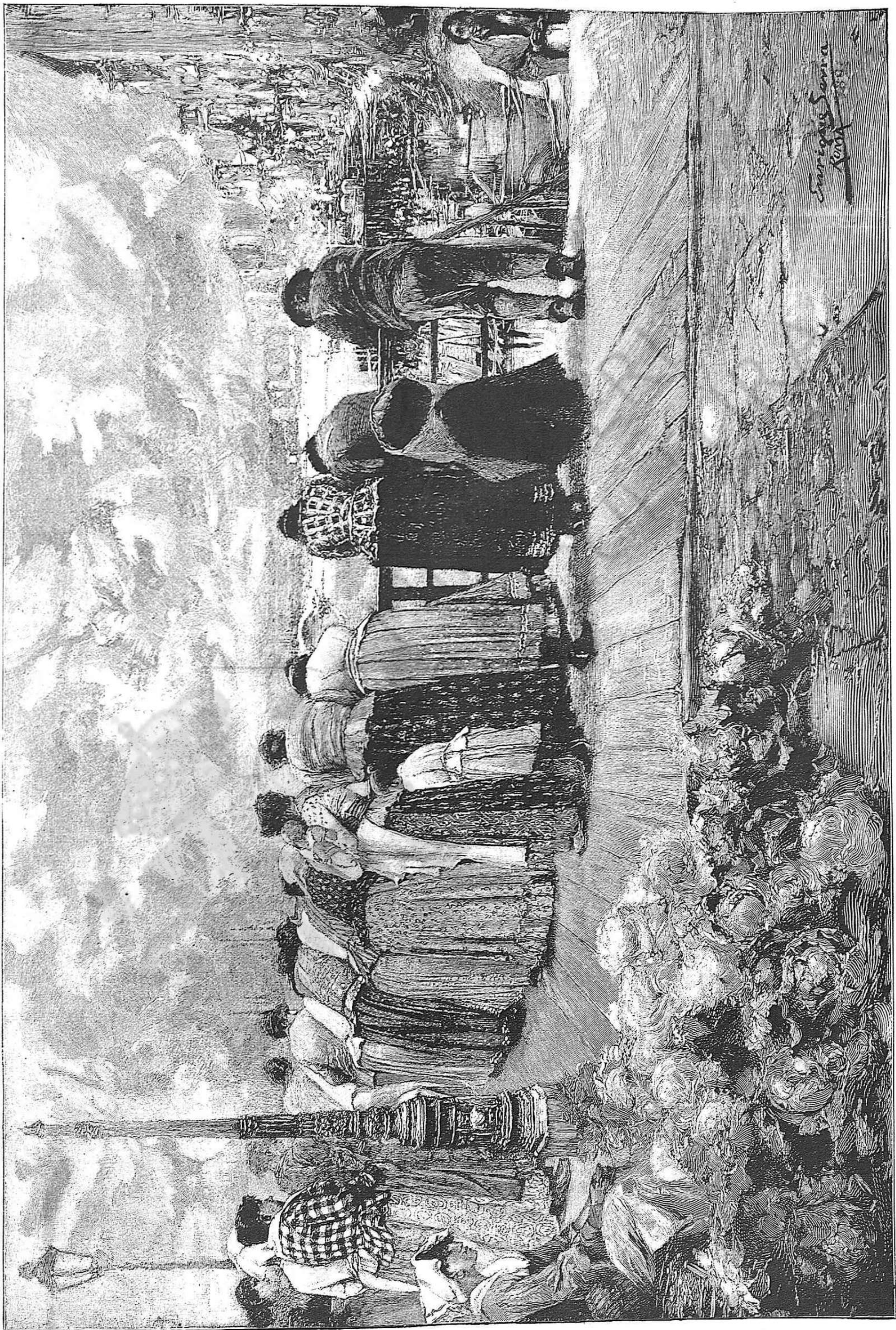
(1) *Historia de los Romanos*, vol. I, pág. 55; nota: edic. de Montaner y Simón, Barcelona, 1888.

(2) Trobarás *Sta. Argentea* a 13 Maig. *Argentea* suposa un *Argenteus*.

DON ANTONI DE BOFARULL, per Thomás Pijolú.

† lo día 12 d'aquest mes.

UN PONT SOBRE'L TIBER, quadro d'Enrich Serra.

Enrich Serra
1855

LA REYNETA DEL CADÍ

NOVELA DE COSTUMS CATALANAS DE MARTÍ GENIS Y AGUILAR, IL·LUSTRADA PER J. CABRINY

III

La bellesa d'aquell paisatge, la música rústega dels boscos gronxats per aquell vent de la montanya, l'olor de las flors y de las rehinas y l'exercici natural d'aquella baxada dreta, per entre escorsas, arrels y pedras, esboyrá un bon xich las rufadas que en lo que duyam de camí m'havían ennuolat l'alegría y la serenitat. Me trobí solzament respirant una melangía indefinible y com una saludable reacció del trontoll que havia suferit en lo cor y en l'enteniment, y ja més clara en mí la facultat de pensar y de discórrer, vaig tractar de fixar ab la fredor y calma possibles los termes de la meva nova situació, esforsantme per veure en la simpática figura, qu'una especie d'iluminat recort tant de cop y volta m'havía fet entrar en lo cor, més que la claror fosfòrica del llamp que enlluhernà y cega, la llum blanca y tranquila d'una estrella com las que guían als nauzers pe'l desert de las nits.

Llavors las alenadas d'ayre'm foren més dolsas, y ab una especie d'oració muda, vaig saludar com á la primera avansada dels paisatges patris, aquella tranquila y solitaria vall de la Molina. Sense adonarmen, la bellesa omplía ma vista, y un goig y una calma falaguers anavan esponjant mon cor.

Caminavam pe'l fons de la vall, que no es un pla, sinó la falda, estirada en curvas

de perfil suavíssim, d'un cercle de montanyas totas vestidas de pins y de roures, encatifada de regadas herbas y flors de colors, desde hont la blavor del cel, com desde la rodona d'un anfiteatre, se veu més clara y més intensa, y desde hont los sorolls del món y de la vida no sembla que pugan sentirse en aquell encantat parèntesis de la terra que convida á recolzarse pera reposar y meditar.

No's sentía més que'l feble ressò d'un fluiol de pastor, y d'una esquella d'algun reumat que bosch endins pasturaria. En aquella hora ja 'ls aucells no volan ni cantan, y l'ayre assossegat no's veyia que fes moure aquella gran prada d'herba. Aquella soletat era sublim, y ni'l meu company res deya, anant al devant meu, brassejant ab la brusa y'l llarch bastó, y l'ample barret ab las alas dretas com un grandió y negre girassol. Jo crech que no's trobava be sense la pipa y desitjava arribar á l'hostal de la Molina per veure de replegarne un altra.

En axò, una fressa estranya vingué á despertar de sopte nostres sentits, com si sota dels peus se somogués la terra, ò com si una forta ratjada fes brandejar ab furia tot lo ramatge del bosch de cada banda. Girant lo cap á aytal sorpresa, per instinct correguerem, fugint, ab tot lo delit de las nostras camas, envers al primer marge que atraparem cap á la banda contraria del terratrèmol que baxava. Fou cosa d'instants,

y desseguida, com duysts del vent, creuren devant nostre, ab lo cap dret y la clin enerissada, axecantho tot ab assahinets y salts y raigs de cossas, una multitud d'eugas y pollins que, desbocats y espantats per alguna cosa, havían baxat d'una d'aquellas serras y galopavan cap á l'altra part de la montanya. En vades los pastors, ab xiuletts y bastons y pedras, afadigats los encalsavan; l'esbalotat esquadró, com las caballadas en los deserts, arremolinava l'ayre ab arrenchs de llibertat. La gent de la Molina ja havían exit á guanyarlos si podían la ventatja, y'l *Picapoll*, entusiasmat ab aquella aventura inesperada que'l rescabala ab usura del neguit de la pipa, 's llensà costa amunt, tot ell tornantse camas y lleugeresa, per pendre una part generosa en aquella especie de cassa salvatge que, á poderli copsar la perspectiva un enginyós artista, fora estat un rich assumpto per un quadro de la vida y'l moviment d'aquellas montanyas.

Axò pensant, y mentres aquell estol de cavalls y gent jugavan á la cuyt per aquells cims, volguí treure mon llapis y cartera, mes com la càrrega del esperit no dexava córrer la mà lleugera, vaig quedarme ab la plana en blanch als dits, assentat al marge y divagant la vista pe'l cel y per la vall ja ombrejada á certs indrets per la mitja llum del crepúscle. Rallas de llum llargas se dibuxavan en lo cel com raigs de sol que

corrían á la posta y enviaban á la verdor de la vall una nova claror sense ombra que no més dibuxava á mitges los obgetes, enlluernant la vista, donant una magestat fe-resta als negres turons que la voltavan. Lo ressor d'aquella cridoria s'anava fent llunya-na y dèbil, y com si'l sentiment de la sole-tat replegués també las alas del meu espe-rit, vaig anar per pendre la vía més curta cap á la Molina y esperar allí als actors y lo desenllás d'aquella esbarada carrera. Ben sol, anava tenint á tret la vistosa casa, y sols s'axecavan en lo camí que jo feya, com per ferme companya ab l'ayrós moviment de sas fullas, alguna que altra mata crescuda per etzar entre la menuda herba, d'amarga gen-ciana, de melilot y de heliotrops flayrosos. Mes al saltar una margenada, ferí mos ulls un planter estens d'unas floretas blavas de graciosos brots, de menudas corolas que se obrián en umbelas, y que cubrián bon tros de terra, donant al darrer raig del día son color de blau de cel, com un vol d'insectes d'aletas brillants qu'allí s'haguessen aturat á xuclar durant la nit la dolsor de las ufa-nosas herbas. Al detenirhi la vista, com per miracle ja no hi havia més llum á la terra que per dexarme veure aquellas flors que m'encantavan. Parat, sorprès, y no atinanz donar un pas, tota la sanch se'm glevá en lo cor, una suor freda me mullava'l front y no apartava la mirada d'aquell tros de ter-ra que'm feu recordar clara tot'una histo-ria, com si fos una plana de lletras conegu-das, gravadas en lo més amagat del meu sentiment.

Y vaig esclamar á dins de mon cor, cu-llint ab febreros dits un brot d'aquellas flors, mullantlo ab una llágrima y estre-nyentlo dintre de mon pit:

—¡Oh! La darrera penyora que guardava d'ella, era un ram d'aquexa flor divina, del color de sas ardents miradas..... y també la he perduda!

Y arrencant á córrer per entre las om-bras, ofegant ab mas mans lo plor dels ulls, m'entrí com un follet á la casa deserta, de-xantme anar sens esma en un banch reco-ner de la llar de foch.

(Seguirá.)

L'AGAFADA DE MOSSEN BENET

(Acabament.)

Al bo de la batussa s'ohí un crit esgarriús, provinent del barri. Una bala de la tropa havia encer-tat la testa d'un minyó de la partida.

—¡Que l'entren!... ¡Que'l dugan!...—esclafren las donas desde l'ascó, llensant alarits y embullant-se'ls cabells desesperadas.

Dos de sos conxorxas lo conduhiren á pès de brassos. Era un minyonás de més de nou pams.

—¡Vejam, noy!—li digué mossen Benet, visu-rantlo. —¡No es res!... ¡Una encetadura!... ¡Porra..... porra..... porra..... Tre..... tri..... tre..... tri..... tri..... tre..... tra..... Quatre desfilas. Un parell de glops d'ayguardent..... y á la revenja, bordegas!...—

Lo bordegas enfonzá sa esgroguehida cara en lo tou del coxí que li dugueren, gotellant de sanch una de sas voras.

—Y dos dits d'ayguardent, eh?...—repetí mos-sen Benet, allunyantsen, tot apressat.

Un cop dalt, resseguí de nou las posiciones dels combatents. Los de sa partida seguían foguejant com uns endemoniats. Desde la portalada á las gol-fas no hi havia esclat ni forat del que no n'exís lo canó d'una escopeta. No cal dir com las hi enca-rrarian los de darrera la tanca y'ls escampats pe'l barri.

—¡Apa, valents!... ¡Foch y foral!—anava cridant mossen Benet per alentarlos. Lo fum de la pólvora, que s'extenia arreu fet a xichs núvols, acabava d'enardirlos ab la fortaleza de son tuf.

De sobte s'aturá, pará l'orella envers la costa, es-clafí un mot, que'l retrunyí d'una descárrega ofegá desseguida, y arreballant de la finestra al ardit fu-seller, s'hi abocá tot repenjantshi.

Las avansadas de la tropa's distingían á cosa d'un tret de basetja. Per los caminals, emblanquehits per la pols, las ombres llargarudas de sos cossos, s'hi estenían lo meteix que negras tacas.

Mossen Benet allargá la vista pe'ls encontorns d'Ayguas-juntas. Sos marges y ribas, aclarintse per moments, dexavan endevinar ja lo color ros de la terra. A tret per una confosa ramor, barreja de cops, crits y corredissas, qu'anava engroxintse poch á po-quet com una avinguda de riu ó un tro quan s'atansa, mossen Benet s'hi atalejá una estona desficiós. Una llarga sombra bellugosa sobtà totduna sos ulls esgarriats..... «¿La columna?...»'s digué.

Los renills d'uns caballs, sobrepujant la ramor ab sos espinguets, esclarí alhora sos dubtes. «¡La co-lumna!...» repetí, irat, mossegantse'ls llabis.

Son segon, apareguentseli de sobte, esgroguehit com una cera y ab los ulls enfora lo meteix qu'un orat, li signá que fugís á corre-cuyta.

Mossen Benet maná ensellá'l caball.

Lo foch dels de sa partida, que ja mimvava feya estona, pará en sech, com si haguessen tocat á re-plegarse. Los tabals y cornetas de las guerrillas re-sonaren allavors dins lo meteix casal ab esglayado-ra feresa. Vegentse la columna á sobre, recularen los de mossen Benet á la esgarriada.

Uns s'agavellavan fora'l barri, aguaytant dret hont pujaría la tropa; altres, llensant la escopeta de re-vés, saltavan la tanca, apretant á córrer tot seguit per aquellas tasqueras; alguns, com si esperessen or-dres, passejaven per l'era, esvarats....

—¡Fugi!—esclamá mossen Benet, ab la má al llom de son caball.

A la veu de «campi qui puga» desaparegué tota la patuleya.

Quan mossen Benet ab la ajuda de son assistent posava'l peu á l'esperó, la cridoria de la guerrilla se ohía com a vint passas.

—¡Ja'ls tenim!... ¡Hem arreplegat en son llit á la llebra!—esclaffan.

Pegá embranzida mossen Benet.

Mes estava de Deu que aquella nit l'havían de agafar. Guarnintli'l caball á tota pressa, li havia de-xat son assistent la singla fluxa, y esmunyentseli á mossen Benet al embestir la sella, se li escorregué'l peu sota'l ventre del animal, cayent á terra de me-moria.

—Que no'ns escapi!... Que no'ns fugi!...—bala-drejavan los de la guerrilla.

Apréta á córrer mossen Benet, á córrer fet una furia, mes, gros y petitó com era, lo aconseguiren desseguida. Entre las Vilas y'ls Carbonells lo van agafar. ¡Y com s'hi agarbonaren los de la avansa-da!... Lo meteix qu'una canilla de llebrers sobre una pessa grossa!...

La columna, qu'al enfilat la masía s'havía desple-gat per sos encontorns, enrotllant als de mossen Benet, aná refentse poch á poch, comparexent á xi-cas collas. En mitx d'ellas, alguns dels fugitiús, fets presoners al córrer ó al ésser cassats en sos amaga-talls, hi eran conduhits entre bayonetas.

Entr'altres de coneguts, hi havia'l xich de la Tona; un que li deyan lo Sant, de Torre de Nagó; lo trist de Cal Alegre y'ls nevots dels bescantats

Garsas; lo Garsa de la dextra, aquell qu'ab ayres de llenyater feya d'espía als carlins, que badá'l cap á un quefe de tropa ab un cop de la seva eyna, morint afusellat en l'acte; y'l qu'anomenavan «Ani-met», segons veus, perque ho pagava tot ab xavos y quartos de hú, bestrets del captador de las áni-mas de Sant Jaume.

Espellifats, esllanguits, cara-bruts, amarats de suor, una suor espessa y lloreta com aygualit sutge-motxos, coxejant algun, altres ab las mans á la tes-ta envenadas ab un mocador llantiós y descolorit com si l'haguessen rebregat pe'ls terrossos; calsant molts un pellingós bossí d'espartenya, si no anavan á nú peu, dexavan lligarse cotze per cotze ohint los mal termes de la soldatada resignats, sens esma ó mossegantse'ls llabis, repriment axís la maror de son coratge.

Lligat de peus y mans com un Crist, y ab sa manta vermella duta á la valentona, mossen Be-net tretejava ab los quefes de la columna sobre lo estat y etzars de la guerra.

—Sembla que vos ha picat be l'espía, aquest cop, capitá!..

—No ho sabeu pas tot, encara. A n'aquestas ho-ras en Ros d'Eroles haurá ja caygut á la ratera.

—Voleu dir?... Porra... Porra... Porra... tre... tri... tre... tri... tri... tre... Gayre be me'n dubto, capitá!.. Fora una trahició tremenda.

—No trigarèu molt á toparvos.—

Doná un toch la corneta d'ordes, abandonaren á corre-cuyta las Vilas alguns dels més axerits gueri-llers, s'arranglará la columna, estenentse com un riu per la carretera, y emprenent á sò de cornetas y tabals la marxa, aconvoyá'ls presos dret á Sol-sona.

En lo Cementiri d'Ardèvol s'aturá.

Ajassat mossen Benet sobre l'herba que cubria las despallas de sa nissaga, li serviren per tot des-dejuni xacolata ab pa torrat y aygua fresca. Al axe-carse dirigí la vista als Tristanys, sa casa payral, la mellor del terme, allavors buyda com una tomba.

—Mireu!...—digué á n'al quefe de son costat, sig-nantli la masía:—Vos sembla que morintjo tot ho te-niu llest... y aneu ben errats. Veyeu aquell casalt?... Es la soca dels Tristanys... Set nevots allí m'hi res-tan... Set generals que sols esperan l'hora de rulle-varme, capitá!...—

La columna's posá de nou en marxa, atravessant lo poble de Sant Just, y venint, silenciosa, envers aquest terme. Semblava un enterro dels grossos, vis-ta de lluny. L'acompassat trepitx de sos passos se ohía com si una grossa mola esbocinés esclofollas d'ou ó escarrotxas secas. Al arribar aquí al Mi-racle...—

L'hostalera que feya estona's fonía pera ficarhi la pota, trencá la relació del de Sanahuja, emprenent-la axís per son compte.

—A mi m'ho contaren, eh? bon home!...

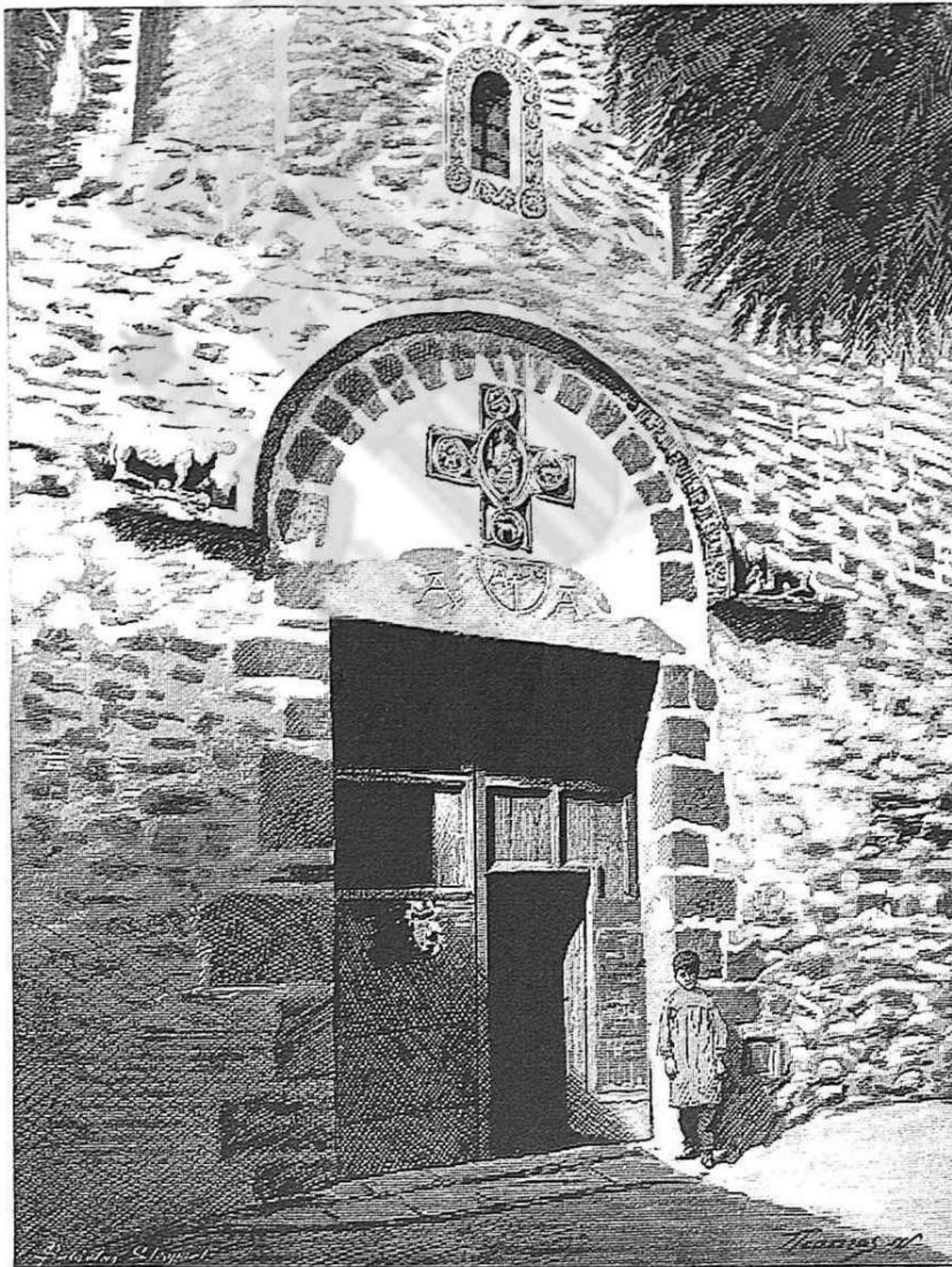
Jo m'estava á la cuyna axugant los plats. Eran per'allí las duas quarts de tres de la tarde. Guaytant per la finestra te'm veig de sobte'ls baylets de més amunt, escapant dret al camí, rebents com una ira de Deu no m'aturis... Venían de la font del Mas, de pescar granotas grapejant la boga y'ls bímachs dels tolls... Emmascarats, encesos com unas brasas, rega-limant llot per mans y peus, arrebossadas las calsas fins á genolls, reganyant la pitrera y ab las esparde-nyas lligadas á la trinxa, van atravessar com uns mals esperits fregant lo barri.—Ey!... baylets!... vaig cridarlos. Què vos passa?...—Ara'l duen... Ara'l duen...—A mossen Benet?...—Un de la colla sac-sá'l cap sens ni tombarse.

Vaig dexá'ls plats, vaig avisar á la mestressa, que s'esqueya á dalt... y... ala... ala... camas ajudeume cap á darrera'ls xicots. Quan arribava al camí, la co-lumna va fer alto. La manta roja de mossen Benet va ésser lo primer que vaig llambregar. Mentres tots se dessecavan la gola ab l'aygua y l'ayguardent que'ls vehins los duyan, l'amo que tot lo matí havia

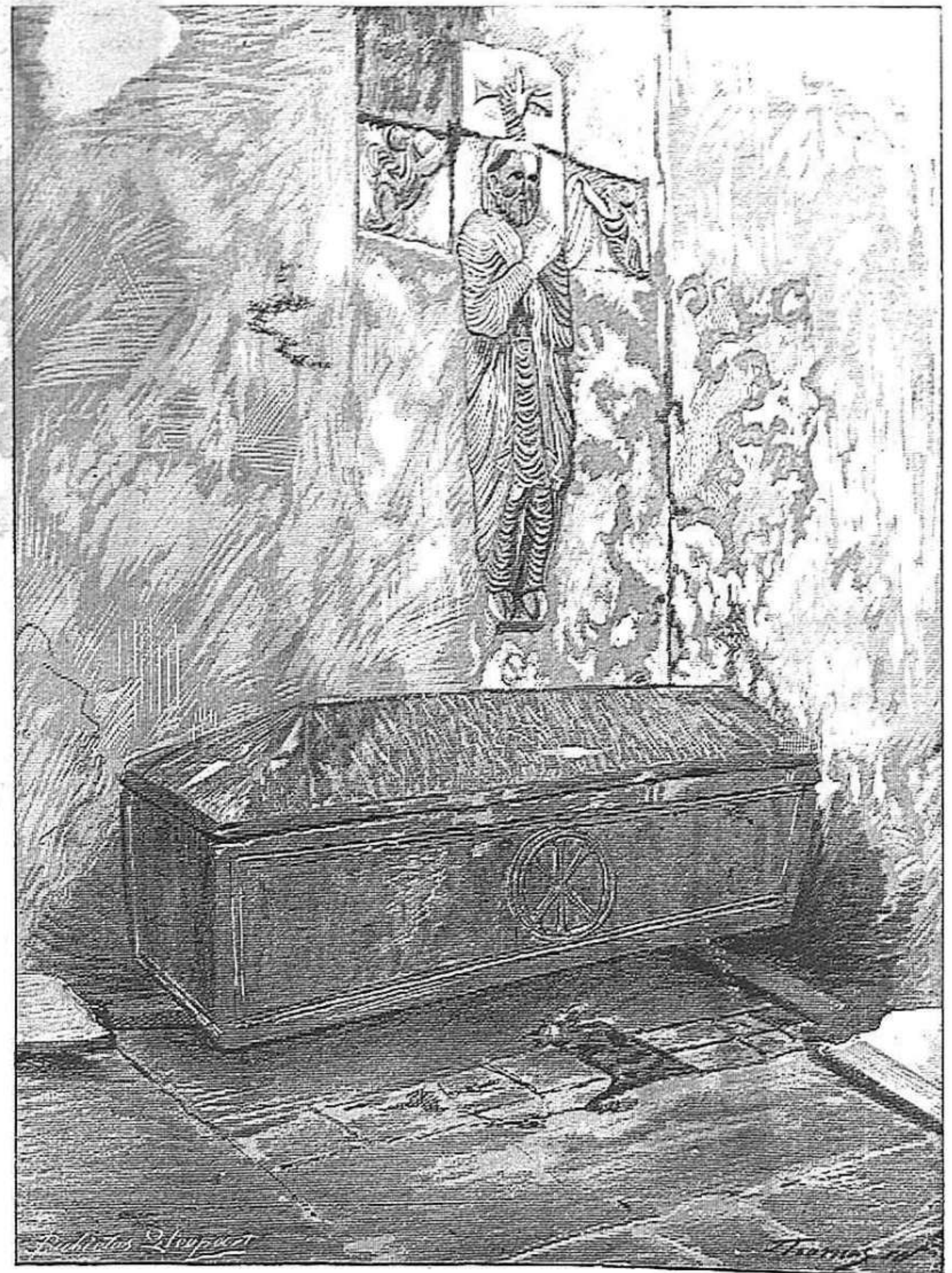

FESTEIG, composició per Alicia Havers.

ARLES DEL TECH (VALJ.ESPIR)

PORTA DE LA IGLESIA.

SEPULCRE Y CREU.

Dibuxos per J. Subietas-Lleopart.

sigut fora de la masía, s'acostà neguitós a mossen Benet.—Ja sabeu lo del Eroles?... li va dir, tot motxo.—Voleu dir qu'es cert?...—va fer ell, esvarantse.—Vos han trahit,—afegí l'amo. A la metexa hora, quart ensà quart enllà, que vos queyan sobre las Vilas, sobtavan a n'en Ros d'Eroles en lo mas dels Socarrats... Ni temps per vestirse ha tingut... Tot lligantse las betas dels calçotets s'ha escapulit per darrera... mes l'han aconseguit desseguida, a quatre passas del barri.—

Acotà'l cap mossen Benet, se posà una mà a la orella com si no volgués sentir lo que li deya l'amo, y axecant los ulls al cel, negats del tot per espurnosas llàgrimas: «Som perduts!... Ara sí que som morts!...» exclamà.

«Y tan bon caball com tenia!... Y tan coratjós com era!...» deya la gent contemplantse. «Lo matarán!... ¡Nos lo matarán!...» afegian alguns, mentres reprenta'l camí la columna.

Al cap de poch d'as sapiguem que l'havían fusellat a Solsona, junt ab son amich y companyó en Ros d'Eroles, de qui ell tant se refiava...—

Callà l'hostalera, suspirà'l de Sanahuja; alguns dels entaulats s'estiraren de brassos boy badallant y axecantnos tot d'una de la taula, exirem a gamba una estona.

—Ara hi torresseu!...—digué'l carreter, amenant l'espai ab la vara.—Lo qu'es ab lo Rafelet Tristany me n'hi tornaria desseguida.

—Y jo ab lo Francisco!...—afegí un dels firetaires.—Prou tenia rahó mossen Benet: tots venen de bona soca.

—Si tinch de dirho,—respongue un tercer—may m'ha anat tan be'l negoci com per la darrera guerra. D'espardenyas, barretinas, mocadors y mitjons... ira de Deu!... més no'n vulguis. Tot m'ho esgarrapaven de las mans. Ah, no... avuy fós y demà festa!—

En tant ho deya, espurnavanti'ls ulls, allargàvansi'l nas, amorrónfansi'ls llabis, y sas grullerotas mans, obrintseli y clohéntseli desficiosas, semblavan com si grapegessen moneda. Un corb, sentint la fetor d'un cadavre, deu pendre a ben segur aquells posats.

Temerós de que allarguessen la conversa, ferint de plè mas opinions, com gent aferrats a las sevas, vaig estirar a mon didot del gech, signantli ab un gesto qu'emprenguessen la marxa.

—En aquest recó del món, fill, son axís,—me va dir, ja gamba per la carretera.

—Tant y tant...

—No hi há més!... Lo que hem de pregar, es que si una altra volta hi tornas, de fetas de guerras civils no te'n hajan de contar cap de fresca, m'entens?...—

—Axís sí,—vaig dir...

Però mentres hi hajan reconcs de món com aquell, a la veritat, molt ne dubto.

JOAN PONS Y MASSAVEU.

LO CARNAVAL A REUS Y LA INDUSTRIA

Interwiev ab una baylarina.—Lo carnaval en los carrers.—Las dansas.—Lo ajuntament Carnestoltes.—No hi há classes.—Lo carnaval casament.—Sagrístans.—En los casinos.—L'Olimpo.—Lo minuet de Carles IV y Maria Llusa.—Al treball.—Las industrias en gran.—La Pensilvania.—Montserrat.—La Universal.—Ja'ls veurém.—En la Manufactura de cotó.—No'ns guanyan en la competencia.—Los mosaychs famosos.—Opinió d'un francès.—La fábrica de Isidro Llevat.

En la fetxa en que surt aquest número se troba Reus en plè Carnaval, circumstancia que, afegida a la fama de que disfruta tal festa a Reus, me decidí a dedicarli un recort, com vaig fer respecte al Carnaval de Vilanova y Geltrú, que també es molt digne d'esment.

Advertí que jo no l'he vist per no haverme pogut trobar a Reus durant aquells dias, encara que agraheo molt la invitació que algunas familias me feren y que, potser, aprofiti un altre any.

—¿Quèns podrà dir, donchs, ara del Carnaval

de Reus?—me preguntarán vostès. Y responch jo, que tinch molt bona memoria y millor voluntat, y no necessito més que repetir aquí exactament quelcom de lo que'm contà certa vehineta del arrabal de Santa Agna, tan hermosa com llesta, després d'ensenyarme l'ayrós trajo que preparava pera pendre part en las célebres dansas. Escóltinla:

—Aquí comensa lo Carnaval lo día de Sant Sebastiá, que es un de nostres Patrons. Diuen que antigament eran los regidors los primers que ballavan en la nit d'aquest día, en mitx de la plassa, ab las sevas senyoras molt ben arrenjadas. No's pot figurar lo luxo de las cabalgatas: barcos, carrossas y las estudiantinas. Sol haverhi magnífics carros triomfals, per l'estil dels del *Gavilán*, de Barcelona, (quan lo *Gavilán* sortía). Però aquí no succeheix com allà, que tota l'animació es a la Rambla; aquí veurá vostè igual animació y bullici per tots los carrers y plassas, que las tenim ben espayosas pera que ab las cabalgatas alternin las societats corals, las músicas militars, las coblas y una infinitat de disfressas en varietat sorprenent. Res diré dels rahims de donas elegants que's bellugan en los balcons, los continuats obsequis que reben y aquell tiroteig de barreja y rams de flors que arriba al deliri, perque se'n fa un malgasto de boigs.

—Ho comprench; a Reus son tan rics com galants.

—Miri: hi há societats que durant tot l'any van recaudant lo capital que's gastan aquests dias. No se'n rigui, que no dich res sinó lo cert: un verdaer capital, format per la pesseta que cada setmana va donant, exclusivament per axó, cada un de sos socis que son moltíssims.

—¿Y què'm diu vostè de las dansas?

—Solen efectuarse lo dimars de Carnaval. Al dematí, disfressats tots los socis de las societats d'esarjo, de brasset ab sas parellas també magníficament disfressadas, se reunen en una plassa, y tot seguit comensa la rua, anant al devant la societat més antiga. Cada una va ab lo seu corresponent pendó, portat y guardat per tres joves, genets en cavalls ricament guarnits. Després seguexen las coblas de músichs. Tanca la comitiva lo carro-barca, que dispara canonadas; després seguexen los carros triomfals, plens de noyas admirablement disfressadas. Com vostè pot figurarse, no n'hi va cap de lletja.

—Me las figuro encisadoras.

—Al últim de tot ve l'ajuntament.

—¿Tan respectable corporació al últim de tot?

—No's tracta dels senyors de la Casa Gran, sinó d'un ajuntament *carnestoltes*, ab disfressas molt capritxosas. Axís arriba a la Plassa de la Constitució la alegre comitiva; los músichs se colocan al mitx; lo carro-barca dispara salvas estrepitosas; los mari-

LA MARE DE DEU DE LA MERCÉ, escultura de Miquel Castellanas.

VELOUTINE FAY

El mejor y mas célebre polvo de tocador

POLVO DE ARROZ EXTRA
preparado con bismuto
por **Ch. Fay**, perfumista
9, Rue de la Paix, PARIS

PREVIO INFORME DE LA JUNTA SUPERIOR FACULTATIVA DE SANIDAD RECOMENDADOS POR LA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GRANADA CURAN INMEDIATAMENTE como ningun otro remedio empleado hasta el dia toda clase de

INDISPOSICIONES DEL TUBO DIGESTIVO,
VOMITOS Y DIARREAS; DE LOS TÍFICOS, DE LOS VIEJOS, DE LOS NIÑOS,
COLERA, TIFUS, DISENTERIA,
VÓMITOS DE LAS EMBARAZADAS Y DE LOS NIÑOS,
CATARROS Y ULCERAS DEL ESTOMAGO,
PIROXIS CON ERUPTOS FÉTIDOS, REUMATISMO
Y AFECCIONES HÚMEAS DE LA PIEL.

Ningun remedio alcanzó de los médicos tanto favor por sus buenos resultados, que son la admiración y del público; ninguno tan verdad como nuestros **INALTERABLES Y MARAVILLOSOS**
SALICILATOS DE BISMUTO Y CERIO

Cuidado con las falsificaciones ó imitaciones porque no darán el mismo resultado. Exigir la rúbrica y marca de garantía.

De venta en todas las farmacias y droguerías de España y Ultramar. — Vivas Perez, Almería.

SPORT DE GOSSOS

Establiment de gran celebritat y renom en tot lo món y desde molt temps. Fundat en 1864.

50 rasses nobles

PRIMER INSTITUT ALEMANY PER LA cria de gossos de rassa.

ARTHUR SEYFARTH

Koestritz, (Alemanya.)

premiat ab las més altas distincions. Expedició d'especialitats superiors de gossos moderns de

Fama, de Luxo, de Saló, de Cassa y de Sport.

Gran colecció de gossos Bernardins, de Newfoundland, Mastins, Dogs alemanys, Bulldogs, Terrers, Colleis, Gossos de cassa, de Braques, Baxets, Barbets, Roquets, Bolonyesos, Rattlers, Guenuches, Doguins, Gossos de defensa, &

Tots de primera qualitat, garantits.

Tria esquisida.

Referencias de primera classe de tots los paisos.

Moltas mils cartas d'agrahiment, de las primeras autoritats y de Kynolechs.

Album ric en il·lustrat, 50 fig. 6 sis. 65 ets. Catàlech franch. Gossos de rassa, ensenyansa y ensinistrament. 255 — 0 s. fr. 650.

Exportació a totas las parts del món.

VERDADEROS GRANOS DE S. J. DEL D. FRANCK

Estrenimiento, Jaqueca, Malestar, Pesadez gástrica, Congestionés, curados ó prevenidos. (Etiqueta adjunta en 4 colores) PARIS: Farmacia LEROY 91, rue des Petits-Champs. En todas las Farmacias de España.

VI DE TAULA
Cullita particular de l' hisenda "INDIANO"

BALLESTÀ

PREMIAT
ab Medalla de Plata, en la Exposició Aragonesa de 1885 y Medalla d'or en la de Barcelona 1888

Preu: 50 centim ampolla

BODEGA:
Plassa del Duch de Medinaceli, 6
BARCELONA

Gota — Piedra
Reuma
son curados por las
SALES GRANULADAS
Esfervescentes
DE LITINA
de Ch. LE PERDRIEL, PARIS.

En Venta en todas las Farmacias

Théophile Roederer & Co Reims

CRISTAL CHAMPAGNE
GLADIATEUR CABALLO

Unica Medalla 1ª Clase, Exp. Univ. Paris 1889
Medallas de Oro, Exp. del Havre y Melbourne
Primeras Recompensas, Exps. Burdeos, Filadelfia, o Porto, Santiago, etc.

Casa fundada en 1864

DE VENTA EN CASA DE Lhardy, Café Restaurant de Fornos, Café Inglés, y otros principales de Madrid y Provincias.

Agente General:
LÉON P. AUBÉY, 25, Rue Bergère, PARIS.

SERVEYS DE LA COMPANYIA TRASATLÁNTICA DE BARCELONA

Línea de las Antillas, New York y Veracruz: Combinació a ports americanos del Atlántic y ports N. del Pacífich.—Tres sortidas mensuales; lo 10 y 30 de Cádiz, y'l 20 de Santander.

Línea de Colón: Combinació per al Pacífich, al N. y S. de Panamá y servey a Cuba y Méjich ab trasbordo a Puerto-Rico.—Un viatge mensual sortint de Vigo'l 15, para Puerto-Rico, Costa-Firme y Colón.

Línea de Filipinas: Extensió a Ilo-Ilo y Cebú y combinacions al Golf Pérsich, Costa Oriental d'África, India, China, Conchinchina y Japó.—Tretze viatjes anuals sortint de Barcelona cada quatre divendres, a partir del 10 de janer de 1890, y de Manila cada quatre dimars a partir del 7 de janer de 1890.

Línea de Buenos Ayres. Un viatge cada mes pera Montevideo y Buenos Ayres, sortint de Cádiz, a partir de 1 de janer de 1890.

Línea de Fernando Póo: Ab escalas en las Palmas, Rio de Oro, Dakar y Morovia.—Un viatge cada tres mesos sortint de Cádiz.

Serveys d'África: Línea del Marroch.—Un viatge mensual de Barcelona, a Mogador, ab escalas a Málaga, Ceuta, Cádiz, Tánger, Larache, Rabat, Casablanca, y Mazagán.
Serveys de Tánger.—Tres sortidas la setmana; de Cádiz pera Tánger, los diumenges, dimecres y divendres, y de Tánger a Cádiz, los diluns, dijous y dissabtes.

Aquets vapors admeten carga en las condiciones més favorables, y passatjers a quins la Companyia dona allotjament molt cómodo y tracte molt esmerat, com ha acreditat en son dilatat servey. Rebaxas a familias. Preus convencionals per camarots de luxo. Rebaxas per passatjes d'anada y tornada. Hi há passatjes pera Manila a preus especials pera emigrants de classe artesana ó jornalera, ab facultat de tornar gratis dintre d'un any, si no troban treball.—La empresa pot assegurar las mercancías en sos vapors.

AVIS IMPORTANT.—La Companyia prevé als senyors comerciants, agricultors é industrials, que reberá y encaminará als destins qu'ells designen, las mostras y notas de preus qu'a aquest objecte se li entreguin.—Admet carga y espedeix passatjes para tots los ports del món servits per lineas regulars.

PERA MES INFORMES.—Barcelona: Companyia Trasatlántica y Srs. Ripol y C.ª—Cádiz: Delegació de la Companyia Trasatlántica.—Madrid: Agencia de la Companyia Trasatlántica.—Santander: Srs. Angel B. Pérez y C.ª—Corunya: D. E. de Guardia.—Vigo: D. Anton López de Neira.—Cartagena: Srs. Bosch germans.—Valencia: Srs. Dart y Companyia.—Málaga: D. Lluís Duarte.

AGLITE DE HOGG
de HIG GRESGO de BACALAO
AL Y MEDICIN
El mejor que existe puesto que obtenido la mas alta recompensa en la EXPOSICION UNIVERSAL DE PARIS 1889

Recetado desde el mundo por los primeros médicos de las Partes de los débiles y Niños de las Enfermedades del Pecho, etc.

Es mucho mas activo que las Emulsiones. Se vende solamente en frascos Triangulares. — Exigir sobre el frasco el sello de la Union de los Fabricantes.

SOLO PROPIETARIO: **HOGG**, 2, Rue de Castiglione

PURIFICACION DEL AIRE

en las habitaciones y dormitorios de enfermos que tiene quemando el PAPEL DE ARMENIA. Se vende en todas las farmacias y droguerías. Un sob. para 4 veces, 0.75; media caja para 144 veces, 1.75; una caja para 288 veces, 3 pesetas. Deposito Sociedad Farmacéutica Española. Tallers 22. Para informes, Vidrio 10, piso 1.ª, Barcelona

LA PATE EPILATOIRE DUSSEL

Privilegiada en 1836, destruye hasta las raíces el vello del rostro de las damas (Barba, Bigote, etc.), sin ningun peligro para el cutis, aun el mas delicado. 50 años de éxito, de altas recompensas en las Exposiciones los titulos de abastecedor de varias familias reinantes y los miles de testimonios, de los cuales varios emanan de altos personajes del cuerpo medical, garantizan la eficacia y la excelente calidad de esta preparacion. Se vende en cajas, para la barba y las mejillas, y en 1/2 cajas para el bigote ligero. — LE PILIVORE destruye el vello loquillo de los brazos, volviéndolos con su empleo, blancos, finos y puros como el marmol. — **DUSSEL**, inventor, 1, rue de Valenciennes, PARIS. (En América, en todas las Perfumerías) — **FERRER**, INGLESA, URQUIOLA, etc. — En Barcelona: VICENTE FERRER, depositario, y en las Perfumerías LA FONT.